

40. savjetovanje Hrvatskoga arhivističkog društva i Državnoga arhiva u Sisku
Standardizacija arhivske službe Republike Hrvatske,
Topusko, 13.–15. listopada 2004.

U Topuskom je od 13. do 15. listopada 2004. održano savjetovanje Hrvatskoga arhivističkog društava u suorganizaciji s Državnim arhivom u Sisku na temu *Standardizacija arhivske službe Republike Hrvatske*. Ujedno je to bila i 50. obljetnica rada i postojanja HAD-a. Pokrovitelj savjetovanja bila je Sisačko-moslavačka županija.

Savjetovanje je započeto u srijedu poslijepodne, nakon što su skup otvorili predstavnici organizatora, ravnateljica Državnoga arhiva u Sisku Nela Kušanić, predsjednica Hrvatskoga arhivističkog društva Ivana Prgin te predstavnik Ministarstva kulture Branko Kaleb. Ujedno su skup pozdravili predstavnici arhiva Slovenije te Bosne i Hercegovine.

Uvodno izlaganje, *50 godina Hrvatskog arhivističkog društva*, održala je Živana Heđbeli (Ured za opće poslove Hrvatskog sabora i Vlade RH). U svom se izlaganju osvrnula na veličinu i značaj HAD-a te na 50. godišnjicu rada i postojanja. Društvo je osnovano davne 1954. godine pod nazivom Društvo arhivskih radnika Narodne Republike Hrvatske. Naziv Društva mijenja se 1962. godine u Društvo arhivista Narodne Republike Hrvatske, 1977. u Savez društava arhivskih radnika, 1992. godine u Hrvatsko arhivističko društvo, a od 1993. godine Društvo djeluje pod svojim današnjim nazivom Hrvatsko arhivističko društvo. Ono od samoga osnutka sudjeluje u donošenju relevantnoga zakonodavstva u Hrvatskoj, a u širim kulturnim akcijama veliku pažnju posvećuje unapređenju struke, zaštiti i čuvanju arhivskoga gradiva te popularizaciji rada arhiva. Sljedeće važno područje rada Društva jest položaj arhivske struke i izobrazba arhivskih djelatnika, čemu pridonose razna stručna savjetovanja i stručna literatura. Živana Heđbeli istaknula je kako je glavni cilj HAD-a okupljanje i organiziranje arhivskih djelatnika i drugih osoba zainteresiranih za struku u svrhu promicanja i unapređenja arhivistike i arhivske struke.

Drugo izlaganje, *Nužnost standardizacije arhivske službe Republike Hrvatske i kriteriji razvoja*, održala je ravnateljica Državnoga arhiva u Sisku Nela Kušanić. Njezin je rad nastojao ukazati na nužnost nastavljanja procesa standardiziranja i normiranja rada arhivske službe u Republici Hrvatskoj, odnosno na važnost ugrađivanja kriterija i razvoja službe u arhivsko zakonodavstvo. Nela Kušanić smatra da će normalizacija i standardizacija olakšati proces planiranja rada te osigurati nužan radni proces, kao i osnovne principe djelovanja arhivske službe u Republici Hrvatskoj. Pretpostavlja da bi ujednačenje rada svih arhiva, ponajprije u nastupu prema imateljima arhivskoga gradiva te korisnicima gradiva, pridonijelo pozitivnijem društvenom viđenju arhivske službe te je podignulo na višu razinu. Kušanić je istaknula da neujednačenost poslovanja arhiva utječe na mišljenje društva o arhivskoj službi, a osobito kod obavljanja nadzora, izdavanja gradiva na uporabu, rješavanja zahtjeva stranaka te naplate usluga arhiva.

Slijedilo je predavanje P. P. Klasinca iz Slovenije na temu *Organizacija in delo arhivov v Republici Sloveniji med teorijo in prakso*. U svom predavanju govorio je o najstarijem arhivskom gradivu na slovenskom jeziku, o osnivanju i načinu rada povijesnih i pokrajinskih arhiva u Sloveniji, projektima i zadaćama arhiva te je usporedio arhivsko zakonodavstvo u Republici Sloveniji i Republici Hrvatskoj.

Nakon uvodnih izlaganja slijedila su predavanja na temu *Standardizacija uvjeta i metodologija rada arhiva*.

U predavanju *Arhivski prostor u Hrvatskoj – postojeće odredbe i stvarna kretanja* Vida Pavliček (Državni arhiv u Varaždinu) osvrnula se na odredbe Pravilnika o uvjetima

smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskoga gradiva, broju i strukturi stručnog osoblja (NN 65/04), prvoga obvezujućeg akta u arhivskoj struci koji detaljnije propisuje određene standarde arhivskoga prostora. U odnosu na pojedine odredbe Pravilnika, stvarno stanje arhivskih prostora i opreme pokazuje da se od arhiva i arhivske službe očekuje dosta truda i materijalnih ulaganja kako bi se standardi realizirali u stvarnosti. Vida je Pavliček istaknula kako je na temelju upitnika, na koji su odgovorili svi arhivi, došla do zaključka da dosta arhivskoga gradiva nije smješteno na odgovarajuće metalne police, rijetko su ugrađena protupožarna i protuprovalna vrata, gradnja od nezapaljivih ili teško zapaljivih materijala nije dosljedno provedena i sl. S druge strane, mišljenja je da bi pojedini standardi trebali biti sjedinjeni u obliku *Pretpostavke za uređenje i izgradnju novih arhivskih prostora*.

Posljednje predavanje u srijedu, *Prostor – temeljni uvjet kvalitete proizvoda i usluga arhiva na primjeru ex vojarnje u Gružu*, održao je Ivo Orešković, ravnatelj Državnoga arhiva u Dubrovniku. On je na primjeru toga arhiva nastojao ukazati na značaj kvalitete i usluga arhiva. Istaknuo je da se već dulji niz godina pokušava riješiti pitanje ustroja arhivske službe na području bivše općine Dubrovnik, današnje Dubrovačko-neretvanske županije. Napomenuo je da se nakon brojnih sastanaka i rasprava znanstvenih, intelektualnih i javnih krugova kako ustrojiti arhivsku službu došlo do zaključka da je potrebno ustrojiti Sabirni arhivski centar Metković–Ploče–Opuzen i Sabirni arhivski centar za otoke Korčulu i Lastovo, kao ustrojstvene jedinice arhiva. Nadalje, odlučeno je da se u palači Sponza zadrže oni arhivski fondovi i zbirke koji imaju ponajprije znanstveno-istraživački karakter, dok se iz spremišta u palači Sponza u novu zgradu Arhiva planira premještanje arhivskih fondova i zbirke od 1945. nadalje, kojima se prije svega služe građani. Isti kriterij primijenjen je i za Korčulu i Lastovo. Orešković je naglasio kako je nužno istodobno riješiti pitanje vlasništva nad palačom Sponza te pravo uporabe palače, čime bi se trajno osigurala čvrsta pozicija Arhiva i uporaba navedenih prostora. Smatra da bi se time zadovoljile tri temeljne smjernice: sigurnost, svrsishodnost i funkcija prostora i organizacije rada u Arhivu. U okviru toga javljaju se četiri zasebna vida komunikacije – one arhivskoga gradiva, djelatnika arhiva, građana, odnosno korisnika te gostiju Arhiva, a sve su organizirane u zasebnom prostoru, izdvojene jedna od druge, čime se omogućuje njihovo nesmetano odvijanje. Orešković je na kraju zaključio da je bez adekvatnoga prostora nemoguće ozbiljno organizirati rad arhiva, jer se radi o nedjeljivim poslovima koji uvjetuju jedan drugoga: ako arhivsko gradivo nije sređeno i obrađeno, ne može se izdati korisniku, a da bi se ono sredilo, potrebno ga je preuzeti, što opet zahtijeva adekvatan prostor.

Drugoga dana savjetovanja pažnja je ponovno posvećena *Standardizaciji uvjeta i metodologiji rada arhiva*.

Prvo izlaganje, *Metodologija rada službe zaštite arhivskog gradiva izvan arhiva*, održao je Darko Rubčić (DAZG). U svom se radu na zanimljiv način osvrnuo na razvoj arhivske službe u svijetu i u nas, istaknuvši kako su nekadašnje metode i razlozi zaštite arhivskoga gradiva, odnosno prikupljanja i čuvanja, bili manje-više slični. Razvojem pojedinih država dolazi do razlika u zaštiti, odnosno prikupljanju i čuvanju. Rubčić drži da razlike nisu suštinske te da i dalje postoji potreba komunikacije sa stvarateljima, jer je komunikacija temelj svih aktivnosti i osnovni metodološki pristup. U Hrvatskoj arhivi još uvijek obavljaju niz stručno-tehničkih poslova (sređivanje, izlučivanje, nadzor), dok u svijetu to isto obavljaju stvaratelji, odnosno njihovi »records menageri«. Nameće se pitanje zašto se i kod nas ne učini isto ili bar slično, čime bi se osiguralo više vremena za ostale zadatke arhiva i arhivistike. Rubčić naglašava da je potrebno aktivno sudjelovati u kreiranju preduvjeta za kvalitetnije oblike rada te smatra da se bez kategorizacije stvaratelja i valorizacije njihova gradiva ne može očekivati napredak u primarnoj zaštiti, niti se može voditi sustavna akvizicijska politika. Samim tim ugrožena je primarna zaštita, što dovodi do toga da niti

sekundarna zaštita neće biti cjelovita. U drugom dijelu izlaganja osvrnuo se na čl. 43. st. 3., 4. i 5. Zakona o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97, 64/00), koji jasno određuje koje poslove treba obavljati arhiv, odnosno služba zaštite arhivskoga gradiva izvan arhiva, a u svezi s čl. 7. – 17. citiranoga Zakona. Rubčić je istaknuo način na koji se u praksi provode zakonski propisi te važnost i obvezu standardizacije tih metoda. Na kraju je naglasio da je cilj standardizacije olakšati provođenje primarne zaštite te učiniti rad arhivske službe vjerodostojnim, uz stvaranje preduvjeta za kvalitetniji i efikasniji rad.

Predavanje Silvije Babić (HDA), *Pokušaji standardizacije postupaka i dokumentiranje istih u obavljanju nadzora nad arhivskim gradivom izvan arhiva*, tematski se nadovezalo na izlaganje Darka Rubčića, budući da je detaljnije i ne manje zanimljivo govorila o nadzoru nad arhivskim gradivom, jednom od temeljnih zadataka službe za zaštitu arhivskoga gradiva izvan arhiva. Istaknula je težnju ove službe ka standardizaciji samih postupaka u nadzoru te dokumenata koji će postupke popratiti. Središnji dio predavanja bilo je predstavljanje obrazaca usklađenih s novim zakonskim propisima i spoznajama proizašlim iz prakse arhivske službe. Kao obvezne obrasce predložila je *ovlaštenje stručnoga djelatnika, godišnji plan nadzora, zapisnik o nadzornom pregledu, rješenje o mjerama, opomena zbog neizvršenja mjera, izvješće o kontrolnom pregledu te eventualna prekršajna (kaznena) prijava*. Kao preporučene obrasce navela je sljedeće: *mjesečni, odnosno tromjesečni plan nadzora*, ovisno o broju djelatnika u vanjskoj službi, *pismenu obavijest o nadzornom pregledu, rokovnik za praćenje mjera te razne službene zabilješke*. Zatim je ponudila katalog ostalih poslova vanjskih službi, i to: *vođenje evidencija, nadzor nad gradivom izvan arhiva, nadzor nad izlučivanjem, odobravanje internih pravilnika o zaštiti gradiva, suglasnost na posebne propise s rokovima čuvanja, preuzimanje gradiva, obavljanje stručnoga savjetovanja, izdavanje informacija iz službenih evidencija, statistička izvješća*. Babić je na kraju naglasila da je svrha i cilj standardizacije u prvom redu povećanje učinkovitosti te, ne manje važno, vjerodostojnost arhivske službe na cijelom prostoru Republike Hrvatske.

Nakon toga slijedila su predavanja na temu *Standardi i kvalitete usluga arhiva*.

Jozo Ivanović (HDA) u svom je izlaganju, *Upravljanje kakvoćom u arhivima*, naznačio da je kakvoća usluga i proizvoda javnih ustanova usko povezana s težnjom da se racionalizira trošenje javnih sredstava. Drži da postojanje sustava kakvoće, kada se želi vrednovati, presumira određenu razinu normalizacije procesa i usluga. U neprofitnom sektoru može biti vrlo dvojbeno kako i koje kriterije učinkovitosti i kakvoće postaviti. Nadalje, određeni propisi, ne samo s područja tzv. arhivskoga zakonodavstva, utvrđuju djelatnost arhiva i opisuju neke njegove usluge na način koji nije dostatan za uvođenje sustava kakvoće i definiranje stvarnih poslovnih ciljeva. Mišljenja je da se oblikovanje radnih procesa, proizvoda i usluga ne može izvoditi samo iz normativnih akata. Ivanović naglašava da se bez jasne i konkretne definicije strateških ciljeva vrlo teško izjasniti o učinkovitosti i kakvoći rada u cjelini. Učinkovit sustav kakvoće u arhivima ne može se svesti na postupke i norme, već bi trebao obuhvatiti analizu okruženja, definiciju kratkoročnih i dugoročnih ciljeva, oblikovanje usluga, definiranje i primjenu metodologije za praćenje kakvoće radnih procesa i sl. Moguću strategiju razvoja i primjene sustava kakvoće u arhivima pokušao je opisati na primjerima informacijskoga sustava arhiva i akvizicijske politike.

Sljedeće izlaganje, *Standardi usluga pismohrana – mogućnost arhiva*, održao je Zoran Stanković (DARI). Smatra da je tranzicija društva i države u sustav zapadne demokracije dovela do promjena u shvaćanju javnoga sektora, koji je danas shvaćen kao servis koji mora odgovoriti na zahtjeve građana i njihovih asocijacija. Budući da su arhivi dio javnoga sektora, zahtjevi pismohrana sve su veći i opsežniji. Istaknuo je da pismohrane od arhiva traže potpunu informaciju o svim pitanjima vezanim uz arhivsko gradivo, a sve je češće i

arhiviranje i postupanje s dokumentima po sustavu usluga *ključ u ruke*. Budući da pismohrane ne obavljaju svoje dužnosti vezane uz gradivo, postavljen je upit trebaju li arhivi imati aktivniju ulogu i preuzeti njihove poslove ili bi trebalo naloženim mjerama natjerati pismohrane da same izvrše svoje obveze. Zakon je stavio arhive u poziciju da aktivno preuzimaju i ugovaraju poslove. Takva pozicija od arhiva zahtijeva pružanje usluga na određenoj razini: zadovoljavanje određenih tehničkih uvjeta, stručnu ekipiranost i sl. Upitno je jesu li arhivi spremni za te izazove.

Nakon kratke pauze slijedilo je izlaganje *Standardi i postupci u radu restauratorske i konzervatorske službe u arhivu*, koje je održala Tatjana Mušnjak (HDA). Naglasila je da se na svim područjima, pa tako i na području zaštite, konzerviranja i restauriranja teži ka standardizaciji, uz nastojanje da se najbolja postojeća postignuća uobličie i dovedu na nivo općeprihvaćenih umijeća i znanja. Taksativno je navela što treba standardizirati kada je riječ o konzerviranju i restauriranju. Mušnjak drži da bi se brojni standardi s drugih područja izravno ili uz sitne izmjene mogli primjenjivati u konzervaciji i restauraciji gradiva. Nadalje, pokrenut je postupak za izradu novih standarda, a prvi sastanak CEN/TC 346 *Konzervacija kulturnog dobra* bio je najavljen za 21. lipnja 2004. u Veneciji. Svrha CEN/TC jest standardizacija na području definicija i terminologije, metoda ispitivanja i analiza, kao osnove za utvrđivanje svojstva materijala te procesa razgradnje na nepokretnoj i pokretnoj baštini, a također i proizvoda i postupaka za planiranje i provedbu konzervacije, restauracije, popravka i održavanja. Njezino je mišljenje da su standardi za konzervaciju kulturnih dobara jedan od najznačajnijih doprinosa u očuvanju baštine, jer će se njima eliminirati improvizacije, upotreba neodgovarajućih materijala i postupaka, uz istodobno postavljanje visokih kriterija u obrazovanju konzervatora i restauratora kulturne baštine.

Deana Kovačec (HDA) u svom predavanju, *Standardi i postupci u obradi i zaštiti zbirki fotografija*, posebnu je pažnju posvetila fotografiji kao mediju koji je dugo vremena zanemarivan kao primarni povijesni izvor. Potrebu za standardizacijom postupaka u obradi i zaštiti fondova i zbirki fotografija nameće obveza arhiva da svoje fotografske zbirke učine dostupnim istraživačima. Kovačec smatra da je, unatoč tomu što je fotografija postala neizostavan dio života, sama svijest o važnosti fotografije kao dokaza u znanstvenim istraživanjima još uvijek na početku. Do prije nekoliko desetljeća fotografije su zanemarivane (pohrana nije bila optimalna, nisu bile popisane i sl.). Naglasila je da fotografske zbirke imaju neke specifičnosti koje pisani dokumenti nemaju, što zahtijeva osnovno poznavanje različitih vrsta i oblika fotografija. U svom daljnjem izlaganju govorila je o načinu nastanka fotografije, o nosačima fotografija, podjeli fotografija s obzirom na polaritet, tehniku i format te o oštećenjima. Svaka zbirka, ovisno o povijesnom fotografskom postupku, tehnici, vrsti ili obliku, zahtijeva drukčije uvjete obrade, čuvanja pa čak i uporabe. Primjerima iz prakse prikazala je različita rješenja HDA u obradi zbirki fotografija i to na trima različitim sređenim fondovima. Prvi je primjer Fond fotografija Agencije za fotodokumentaciju, koji je HDA dobio u sređenom stanju, s tim da je utvrđeno kako je 20% fotografija snimljeno na zapaljivu filmu, drugi je primjer Zbirka kazališne fotografije Mladena Grčevića, koju je zaokružio, sredio i opisao sam autor, a treći Zbirka fotografija Službe državne sigurnosti RSUP SRH, koju je MUP RH predao u rasutom stanju i bez popisa. Na kraju je govorila o zaštiti fotografija i opisu fotografske zbirke.

Slijedilo je predavanje *Metodologija izrade obavijesnih pomagala za obiteljske i osobne fondove i zbirke u Državnom arhivu u Zagrebu*, koje je održala Branka Molnar (DAZG). Ona smatra da samo dosljedno sastavljena i redovno ažurirana obavijesna pomagala omogućuju potpun intelektualni nadzor nad arhivskim gradivom i čine ga dostupnim korisnicima. Važnost obavijesnih pomagala određena je propisima, pa tako čl. 2. Pravilnika o evidencijama u arhivima (NN 90/02) definira obavijesna pomagala kao jednu od evidencija

koju su arhivi dužni voditi, a njihova namjena, vrsta i sadržaj preciznije je određena čl. 22. Pravilnika. Nadalje, temeljem čl. 7. istoga Pravilnika obveza je arhiva voditi dosje arhivskih fondova i zbirki, koji na neki način preuzimaju ulogu koju su dosad imali matični listovi fondova i zbirki. Molnar je predavanje upotpunila primjerima iz prakse, naglasivši kako je na izradu i sadržaj obavijesnih pomagala za obiteljske i osobne fondove i zbirki u DAZG utjecala primjena normi ISAD (G).

Posljednje izlaganje, *Standardi i metoda sređivanja arhivskih fondova uprave iz razdoblja od 1945. do 1953. godine*, održala je Ana Holjevac-Tuković (HDA). U svom je izlaganju iznijela osnovna načela arhivske struke pri sređivanju arhivskoga gradiva, pozivajući se na opće međunarodne standarde ISAD (G) i ISAAR (CPF), s obrazloženjem zahtjeva općega međunarodnog standarda o opisu i sređivanju arhivskoga gradiva. Istaknula je važnost veze arhivskoga gradiva pojedinih stvaratelja s ostalim izvorima. Navela je da se kao izvori za fondove od 1945. do 1953. godine navode fondovi ostalih federalnih jedinica, posebno fondovi na saveznoj razini. Posebno je napomenula što je potrebno uzeti u obzir pri sređivanju fondova. Iz navedenoga se nameće potreba razrade stvaratelja sukladno zahtjevu koji postavlja norma arhivističkoga zapisa. Za svakoga stvaratelja, odnosno njegova podređena tijela, potrebno je navesti podatke o ustanovljenju, pravnoj normiranosti, djelokrugu i sastavu.

Planirano predstavljanje CALIMERA projekta nije bilo održano.

Nakon predavanja i kratke šetnje kroz Topusko održan je Sastanak vanjskih službi, Sastanak ravnatelja i Sastanak predstavnika sindikalnih povjerenika.

Na kraju 40. savjetovanja održana je Skupština Hrvatskog arhivističkog društva. Na dnevnom je redu bilo Izvješće o radu u razdoblju od listopada 2003. do rujna 2004. godine, Financijsko izvješće od 1. siječnja do 30. rujna 2004. godine, Program rada Hrvatskog arhivističkog društva u 2005. godini te druga pitanja od značaja za rad Društva. Na Skupštini je dogovoreno da se sljedeće savjetovanje održi u Dubrovniku.

Posljednjega je dana organiziran izlet u Hrvatsku Kostajnicu i Sisak, kojim je ovogodišnje savjetovanje privedeno kraju.

Karmen Markezić